

Σενάριο διδακτικής προσέγγισης ρημάτων με λόγια κλιτική μορφολογία

Περιεχόμενα

Γενική εισαγωγή

Πλαίσιο εφαρμογής του διδακτικού σεναρίου

Σε ποια πεδία εμπίπτει

Προϋποθέσεις εφαρμογής – Επίπεδο μαθητών

Βαθμός δυσκολίας

Μέσα που απαιτούνται για την υλοποίηση του σεναρίου

Στόχοι της διδακτικής πρότασης

Σενάριο διδακτικής αξιοποίησης των ηλεκτρονικών λεξικών και των σωμάτων κειμένων για τη διδασκαλία της ιδιομορφίας κλίσης των ρημάτων που παράγονται από τη βάση -άγω.

I. Αφετηρία

II. Πορεία υλοποίησης

Οργάνωση-Μεθόδευση δραστηριότητας

Προεργασία-κατάρτιση λημματολογίου

1ο Βήμα - Εκδοχή 1^η

1ο Βήμα - Εκδοχή 2η (εναλλακτική της 1^{ης})

2^ο Βήμα

B' φάση: Κυρίως διερεύνηση

1^ο Βήμα

2^ο Βήμα

Ιδέες για εφαρμογή παρόμοιου σεναρίου με άλλες λόγιες ρηματικές βάσεις

i) Ρήματα που σχηματίζονται με τη βάση -αίρω και εμφανίζουν συνοπτικούς τύπους με το θέμα του β' αορίστου της Α.Ε. -αρ-.

ii) Σύνθετα με τη ρηματική βάση -έχω που σχηματίζουν συνοπτικούς χρόνους με το θέμα το β' αορίστου της Αρχαίας Ελληνικής -σχ-

iii) Ρήματα με τη βάση -(ι)στ- (από το ἵστημι)

iv) Αλλαγή του θέματος τειν- σε τα-θ- κατά το σχηματισμό των συνοπτικών χρόνων της παθητικής φωνής.

Βιβλιογραφία

Γενική εισαγωγή

Το παρόν διδακτικό σενάριο έχει στόχο να εξοικειωθούν οι μαθητές με την ιδιαιτερότητα του σχηματισμού των *συνοπτικών και συντελεσμένων τύπων*ⁱ που παρουσιάζουν ορισμένα ρήματα της Νέας Ελληνικής με λόγια προέλευση και μορφολογία. Συγκεκριμένα, αντικείμενο της πρότασης αυτής αποτελούν ρήματα που παράγονται από λόγιες βάσεις, όπως -άγω, -αίρω, -βάλλω, -έρχομαι, -ιστ-ώ/-αμαι (ἵστημι), -έχω, -τείνω. Το *συνοπτικό θέμα* αυτών των ρημάτων διαφοροποιείται από το ενεστωτικό κατά τρόπο που δεν προβλέπεται από τις κατηγοριοποιήσεις που γίνονται στη σχολική γραμματική και τους από τους 'κανόνες' που περιγράφουν την κλιτική μορφολογία των ρημάτων της νέας ελληνικήςⁱⁱ.

Συγκεκριμένα, το συνοπτικό τους θέμα προέρχεται κατά κανόνα από το θέμα του β' αορίστου της Αρχαίας Ελληνικής. Αποτελεί στοιχείο μη προσαρμοσμένο απόλυτα στο κλιτικό σύστημα της Νέας Ελληνικής, που για το λόγο αυτό ακριβώς κατακτάται δύσκολα από τους ομιλητές της και δυσκολεύει ιδιαίτερα τους μαθητές.

Τα ρήματα αυτά, που σχηματίζονται από λόγιες ρηματικές βάσεις και προθήματα (κυρίως προθέσεις της Αρχαίας Ελληνικής), κατά κανόνα έχουν παραχθεί σε παλαιότερες περιόδους εξέλιξης της ελληνικής. Η ιδιαιτερότητα της παραπάνω κατηγορίας ρημάτων αξίζει να αποτελέσει θέμα διδακτικού σεναρίου για τους ακόλουθους λόγους:

- Τα ρήματα αυτά έχουν αρκετά συχνή και σχετικώς ευρεία χρήση, δεν εμφανίζονται δηλαδή μόνο σε λόγιο συμφραστικό πλαίσιο. Η χρήση τους έχει διευρυνθεί ενδεχομένως και εξαιτίας της συχνής εμφάνισής τους στο πλαίσιο του δημοσιογραφικού λόγου (προφορικού και γραπτού).
- Ο σχηματισμός των κλιτικών τους τύπων προβληματίζει τους ομιλητές της ελληνικής κατά την παραγωγή προφορικού ή/και γραπτού, που βρίσκονται σε σύγχυση για το αν και πότε θα χρησιμοποιήσουν το εξακολουθητικό ή το συνοπτικό τους θέμα, επειδή ακριβώς δεν έχουν εμπεδώσει τη διαφορετική σημασία και λειτουργία τους. Το σύννηθες είναι να χρησιμοποιούνται οι συνοπτικοί τύποι (π.χ. 'απαγάγω', 'προαγάγω') με εξακολουθητική σημασία, αντί των τύπων του ενεστώτα ('απάγω', 'παράγω').
- Πρόσθετος παράγοντας αμηχανίας για τους ομιλητές της νέας ελληνικής είναι ο ελλειπτικός σχηματισμός των σπανιότερων από τα ρήματα των παραπάνω ομάδων (για παράδειγμα το *ενάγω* απαντάται μόνο στο ενεστωτικό θέμα).
- Τέλος, η υπό συζήτηση ιδιορρυθμία αποσιωπάται από τις σχολικές γραμματικές, ενώ προσεγγίζεται αποπλαισιωμένη στο βιβλίο των γλωσσικών ασκήσεων για το Ενιαίο Λύκειο (Κανδήρου κ.α., 2003: 110).

Πλαίσιο εφαρμογής του διδακτικού σεναρίου

Σε ποια πεδία εμπίπτει

- μορφολογία του ρήματος
- μορφοσημασιολογική ενημερότητα μαθητών

Προϋποθέσεις εφαρμογής – Επίπεδο μαθητών

- Η πρόταση μπορεί να απευθυνθεί σε μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου
- Προϋποθέτει καλή εξοικείωση με τη μικροδομή του Λεξικού της Κοινής Νεοελληνικής (του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών), με τους μηχανισμούς λειτουργίας του λεξικού σε περιβάλλον βάσης δεδομένων και με τη λειτουργία των ηλεκτρονικών σωμάτων κειμένων.
- Επίσης, προϋποθέτει σχετική εξοικείωσηⁱⁱⁱ με ορισμένους γραμματικούς όρους, όπως *βάση*, *συνοπτικό* και *εξακολουθητικό θέμα*, *σύνθετο*, *παράγωγο*, *λόγια προέλευση*, *λόγια χρήση* κ.τ.λ.

Βαθμός δυσκολίας

Η δυσκολία στην υλοποίηση του σεναρίου είναι αρκετά μεγάλη, εξαιτίας των προαναφερόμενων προϋποθέσεων.

Μέσα που απαιτούνται για την υλοποίηση του σεναρίου

Αίθουσα διδασκαλίας εξοπλισμένη με ηλεκτρονικούς υπολογιστές συνδεδεμένους στο διαδίκτυο.

Στόχοι της διδακτικής πρότασης

- Άμεσα ορατός στόχος είναι να κατανοήσουν και να εμπεδώσουν οι μαθητές την ιδιορρυθμία που παρατηρείται στο σχηματισμό των κλιτικών τύπων μιας μερίδας ρημάτων με σχετικά συχνή χρήση.
- Παράλληλα, επιδιώκεται να εξοικειωθούν με τον τρόπο λειτουργίας των ηλεκτρονικών γλωσσικών εργαλείων (ηλεκτρονικά λεξικά και σώματα κειμένων), να κατανοήσουν τις δυνατότητες και τα όριά τους και να συνηθίσουν να επινοούν μηχανισμούς για την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των εργαλείων αυτών (συμβολή στον τεχνολογικό γραμματισμό).
- Απώτερος στόχος είναι η κατάκτηση υψηλότερου βαθμού γλωσσικής επίγνωσης σε μορφοσημασιολογικό επίπεδο, και συγκεκριμένα σε σχέση με ένα από τα στοιχεία κλιτικής μορφολογίας της νέας ελληνικής που αποτελούν λόγια κατάλοιπα της αρχαίας ελληνικής. Ως μορφοσημασιολογική επίγνωση, στη συγκεκριμένη περίπτωση, θεωρούμε την επίγνωση από μέρους των μαθητών του γεγονότος ότι η ιδιορρυθμία

στην κλιτική μορφολογία της συγκεκριμένης κατηγορίας ρημάτων ακολουθεί κάποια κανονικότητα. Η κανονικότητα αυτή συνίσταται στο εξής: τα ρήματα σχηματίζουν τους χρόνους τους με δύο διαφορετικά θέματα· το καθένα από αυτά τα θέματα συνδέεται σταθερά με διαφορετικά σημασιολογικά χαρακτηριστικά. Συγκεκριμένα, το ενεστωτικό θέμα (-αγ-) δηλώνει διάρκεια ή εξακολούθηση ενώ το αοριστικό θέμα (-αγαγ-) δηλώνει κάτι ήδη συντελεσμένο ή κάτι που δεν έχει (δεν είχε ή δε θα έχει) ως χαρακτηριστικό του τη διάρκεια ή την επανάληψη.

Σενάριο διδακτικής αξιοποίησης των ηλεκτρονικών λεξικών και των σωμάτων κειμένων για τη διδασκαλία της ιδιομορφίας κλίσης των ρημάτων που παράγονται από τη βάση -άγω.

Αντικείμενο ενδιαφέροντος αποτελούν ρήματα της Ν.Ε. που σχηματίζονται με τη βάση -άγω: ιδιορρυθμία των ρημάτων αυτών είναι ο σχηματισμός των συνοπτικών και των συντελεσμένων τύπων τους με αναδιπλασιασμό του θέματος -αγαγ-.

I. Αφετηρία

- Παρουσιάζεται στους μαθητές το πρόβλημα, πιθανώς με αφορμή τα δικά τους λάθη.
- Δίνονται ενδεικτικά παραδείγματα, προκειμένου να καταλάβουν με τι θα ασχοληθούν. Αυτό μπορεί να γίνει ως εξής: ο δάσκαλος δίνει στους μαθητές ορισμένες προτάσεις-παραδείγματα στα οποία εμφανίζονται τα υπό εξέταση ρήματα άλλοτε με το συνοπτικό και άλλοτε με το ενεστωτικό τους θέμα και συζητά με τους μαθητές τη μορφολογική ποικιλία που παρουσιάζουν. Ο σκοπός της συζήτησης αυτής είναι να διαγνώσει το βαθμό της ενημερότητας των μαθητών σχετικά με το ζήτημα.
- Στο πλαίσιο της προκαταρκτικής συζήτησης, αποσαφηνίζεται, επίσης, η φύση της πρακτικής στην οποία συμμετέχουν· γίνεται δηλαδή σαφές ότι θα διερευνήσουν ένα γραμματικό φαινόμενο, προκειμένου να μάθουν οι ίδιοι, αλλά και να ενημερώσουν τους συμμαθητές τους για τις διαπιστώσεις στις οποίες οδηγήθηκαν. Η ενημέρωση την οποία θα αναλάβουν ως ομαδική εργασία οι μαθητές θα γίνει προφορικά (με τη χρήση πίνακα, με τη διανομή και συζήτηση των κυριότερων σημείων), με τη χρήση προγράμματος

παρουσίασης (PowerPoint) κλπ. Η διερεύνηση του φαινομένου μπορεί να γίνει επίσης μέρος ενός ευρύτερου σχεδίου για συστηματική γλωσσική ενημερότητα, οπότε θα πάρει τη μορφή γραπτής εργασίας (δοκίμιο).

II. Πορεία υλοποίησης

Στη συνέχεια, προτείνεται μία ενδεικτική πορεία υλοποίησης του διδακτικού σεναρίου, η οποία μοιράζεται σε δύο φάσεις: α) Η πρώτη αποτελεί τη φάση της προεργασίας, μέσω της οποίας θα καταρτιστεί ένας κατάλογος λημμάτων με τα οποία εκπαιδευτικός και μαθητές θα δουλέψουν στη συνέχεια. Τα βήματα της πρώτης φάσης μπορούν είτε να πραγματοποιηθούν εκτός σχολικού εργαστηρίου, κατά την προετοιμασία του εκπαιδευτικού για το μάθημα είτε να ενταχθούν στη διδακτική διαδικασία, ανάλογα με το αν προβλέπεται ή όχι επαρκής χρόνος. β) Τα βήματα της δεύτερης φάσης στοχεύουν στη διδασκαλία μίας ιδιορρυθμίας που εμφανίζεται σε μορφολογικό επίπεδο μέσα από διαδικασίες που ενθαρρύνουν τη γλωσσική επίγνωση των μαθητών.

Οργάνωση-Μεθόδευση δραστηριότητας

Χωρίζουμε τους μαθητές σε ομάδες 3-4 ατόμων.

Προαιρετικά μοιράζουμε φύλλο εργασίας μόνο με τις απολύτως απαραίτητες οδηγίες.

Στο πλαίσιο των οδηγιών αυτών,

α) δηλώνεται από την αρχή ρητά ποιο ή ποια είναι τα ζητούμενα και οι στόχοι της διαδικασίας στην οποία συμμετέχουν,

β) δίνονται πληροφορίες (ή υπενθυμίσεις) σχετικά με τους μηχανισμούς λειτουργίας του περιβάλλοντος των ηλεκτρονικών λεξικών και των σωμάτων κειμένων,

γ) δηλώνονται σε αδρές γραμμές τα στάδια της πορείας που θα ακολουθηθεί.

Το φύλλο εργασίας χρειάζεται να είναι προσεγμένο στη δομή και στη διατύπωσή του, ώστε να μη δίνει αυστηρές κατευθυντήριες γραμμές στους μαθητές, αλλά να αποτελέσει ένα πλαίσιο εργασίας που θα τους διευκολύνει σε μία πορεία διερεύνησης του ζητήματος.

Προεργασία-κατάρτιση λημματολογίου

Η διαδικασία που περιγράφεται στη συνέχεια ως προεργασία μπορεί να υλοποιηθεί από το δάσκαλο κατά τη φάση της προετοιμασίας του υλικού ή να ανατεθεί ως ομαδική εργασία στους μαθητές. Αν γίνει το δεύτερο, επειδή η διαδικασία αυτή είναι αρκετά χρονοβόρα και υπάρχει το ενδεχόμενο να συμβούν παραλείψεις από αβλεψία, χρειάζεται ο δάσκαλος να παρακολουθεί τη διαδικασία διαρκώς: α) με το να δίνει ιδέες και ερεθίσματα στους μαθητές που θα κατευθύνουν την έρευνά τους και β) με το να ελέγχει τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής και τους παρέχει ανατροφοδότηση.

1ο Βήμα - Εκδοχή Ι'

Στο περιβάλλον της Σύνθετης Αναζήτησης του Λεξικού της Κοινής Νεοελληνικής (Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών), οι μαθητές πραγματοποιούν αναζήτηση, συμπληρώνοντας την ακολουθία **αγ** στο πεδίο *Λήμμα* και επιλέγοντας *Ρήμα* από το πεδίο *Τύπος Λήμματος*. Όπως είναι αναμενόμενο, στα αποτελέσματα εμφανίζονται όλα τα ρήματα στα οποία περιλαμβάνεται η τυχαία ακολουθία χαρακτήρων *-αγ-*, όπως *αγαπώ*, *αγαθεύω* κτλ. (περισσότερα από 100). Η κάθε ομάδα αναλαμβάνει να ξεχωρίσει ποια από τα ρήματα που περιλαμβάνονται στα αποτελέσματα έχουν σχέση με τη βάση *-άγω*.

Εναλλακτικά, για να αποφύγουμε το μεγάλο όγκο άσχετων αποτελεσμάτων που προκύπτουν από την προηγούμενη αναζήτηση μπορούμε να αναθέσουμε στους μαθητές να πραγματοποιήσουν δύο διαδοχικές αναζητήσεις: στην πρώτη θα χρησιμοποιήσουν την ακολουθία **άγω* και στη δεύτερη την ακολουθία **άγομαι*, για να βρουν και τα τυχόν αποθετικά ρήματα που έχουν την ίδια βάση σχηματισμού (*κατάγομαι* και *συνεπάγεται*). Και πάλι τα αποτελέσματα θα είναι περισσότερα από αυτά που μας ενδιαφέρουν, επομένως θα χρειαστεί να κάνουν τη διαλογή.

Στη διαδικασία διαλογής των λημμάτων, θα μπορούν να αξιοποιήσουν κάθε δυνατό βοήθημα, έντυπο ή ηλεκτρονικό. Ο δάσκαλος όμως θα τους ενθαρρύνει να αξιοποιήσουν κυρίως τα εργαλεία που παρέχει το ηλεκτρονικό περιβάλλον του λεξικού και το περιβάλλον των σωμάτων κειμένων και να εξετάσουν προσεκτικά τις πληροφορίες που περιλαμβάνονται στα άρθρα των λημμάτων του λεξικού.

Στη συνέχεια μπορεί να δημιουργηθεί ένα αρχείο κειμένου στο οποίο θα περιληφθεί η λίστα με τα ρήματα που σχηματίζονται με τη βάση -άγω.

ανάγω

αναπαράγω

απάγω

διεξάγω

εισάγω / επανεισάγω

ενάγω

εξάγω / επανεξάγω

επάγω

κατάγω

μετάγω

παράγω

προάγω

προσάγω

συνάγω

υπάγω

κατάγομαι

συνεπάγεται

Τα λήμματα που περιλαμβάνονται στην παραπάνω λίστα έχουν επιλεγεί από το σύνολο των αποτελεσμάτων που έδωσε η πρώτη γενική αναζήτηση, μετά από προσεκτική εξέταση των πληροφοριών που περιλαμβάνονται στα άρθρα των λημμάτων (κυρίως στο ετυμολογικό μέρος).

Είναι δυνατόν να περιληφθεί και δεύτερη λίστα με τα ρήματα που είναι ομόρριζα του άγω, αλλά σχηματίζονται με το στοιχείο -αγωγ-. Τα ρήματα αυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη συνέχεια βοηθητικά, αν και εφόσον κριθεί σκόπιμο, για να ενισχυθεί η ενημερότητα των μαθητών σε σχέση με τη σημασιακή και μορφολογική εξέλιξη της ρίζας ἄγω.

δημαγωγώ
διαπαιδαγωγώ
καταδημαγωγώ
λαφυραγωγώ
παιδαγωγώ
σκληραγωγώ
φωταγωγώ
χαλιναγωγώ
χειραγωγώ
ψυχαγωγώ

1ο Βήμα - Εκδοχή 2η (εναλλακτική της 1^{ης})

Σε περίπτωση που οι μαθητές στους οποίους απευθυνόμαστε είναι πολύ εξοικειωμένοι με το περιβάλλον αναζήτησης στο *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*, τους αναθέτουμε από την αρχή να επινοήσουν τρόπους, για να περιορίσουν τον όγκο των αποτελεσμάτων της αρχικής αναζήτησης, χωρίς τον κίνδυνο να εξαιρεθούν λήμματα που είναι απαραίτητα.

Για να επιτευχθεί αυτό, χρειάζεται να σκεφτούν ποιους επιπλέον όρους αναζήτησης μπορούν να εισαγάγουν, ώστε να περιορίσουν τα αποτελέσματά της στα επιθυμητά. Αυτό που μας ενδιαφέρει κυρίως μέσα από τη διαδικασία αυτή είναι να αναπτύξει κάθε ομάδα τη δική της στρατηγική για την προσέγγιση του θέματος. Ο ρόλος του δασκάλου είναι να δώσει και πάλι ιδέες και ερεθίσματα που θα τους προσανατολίσουν κατάλληλα. Αυτό, κυρίως, που θα τους καταστήσει σαφές είναι ότι χρειάζεται να εντοπίσουν τα κοινά σημεία μεταξύ των λημμάτων στα οποία τους ενδιαφέρει να καταλήξουν τα οποία μπορούν να ανιχνευτούν από τις μηχανές αναζήτησης στο λεξικό.

Σημείωση: Μετά από εξέταση των άρθρων των λημμάτων της λίστας μας, με σκοπό την αναζήτηση στοιχείων κοινών σε όλα τα λήμματα και έπειτα από μερικές δοκιμές, αποδείχτηκε ασφαλέστερη λύση η συμπλήρωση του πεδίου της ετυμολογίας και διαπιστώθηκε ότι η συνδυασμένη αναζήτηση με τους παρακάτω όρους:

αγ στο πεδίο *Λήμμα*

Ρήμα στο πεδίο *Τύπος Λήμματος*

λόγ.%άγω στο πεδίο Ετυμολογία

δίνει ακριβώς τα ρήματα της πρώτης λίστας που καταρτίστηκε πιο πάνω.

2^ο Βήμα

Τα παιδιά αναλαμβάνουν να ξεχωρίσουν ποια από ρήματα που έχουν βρει έχουν, κατά τη γνώμη τους, πιο συχνή χρήση και ποια την πιο σπάνια. Ενθαρρύνονται να εμπλακούν στη διαδικασία αυτή, στηριζόμενοι στο δικό τους γλωσσικό κριτήριο και στις πληροφορίες σχετικά με τη συχνότητα και το εύρος της χρήσης των ρημάτων, που περιλαμβάνονται στα άρθρα του λεξικού.

Είναι σκόπιμο να εντοπιστούν τα πιο συνήθη και συχνότερα χρησιμοποιούμενα ρήματα που προβληματίζουν τους ομιλητές κατά τον σχηματισμό των συνοπτικών τους τύπων. Στα επόμενα βήματα είναι χρήσιμο να δουλέψουν οι μαθητές κυρίως ή μόνο με παραδείγματα αυτών των ρημάτων. Είναι καλύτερο να επιλέξουν οι ίδιοι οι μαθητές τα ρήματα που με βάση τη γλωσσική τους εμπειρία θεωρούν περισσότερο χρησιμοποιούμενα. Μπορούν να αξιοποιηθούν και στατιστικές πληροφορίες που δίνονται για κάθε λήμμα από το περιβάλλον των Σωμάτων Κειμένων της Πύλης ή από την τοποθεσία του Εθνικού Θησαυρού Ελληνικής Γλώσσας του Ινστιτούτου Επεξεργασίας Λόγου (<http://hnc.ilsp.gr/statistics.asp>), που αποτελεί ογκωδέστερο σώμα κειμένων.

Β' φάση: Κυρίως διερεύνηση

Τα παρακάτω βήματα στηρίζονται σε αξιοποίηση των πληροφοριών που δίνονται από τα άρθρα του Λ.Κ.Ν. και του αυθεντικού γλωσσικού υλικού που μπορεί να αναζητηθεί στα Σώματα Κειμένων της Πύλης. Περιγράφουν σε πολύ αδρές γραμμές κάποια ενδεικτική πορεία διδασκαλίας στην αίθουσα του σχολικού εργαστηρίου.

1^ο Βήμα

Τα παιδιά ενθαρρύνονται να αναζητήσουν παραδείγματα για κάθε ρήμα τόσο στο λεξικό (παραδείγματα που δίνονται στο ερμηνευτικό μέρος των άρθρων του ΛΚΝ) όσο και στα Σώματα Κειμένων. Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι να περιλαμβάνουν τα παραδείγματα αυτά συνοπτικούς αλλά και μη συνοπτικούς τύπους. Ο σκοπός της

διαδικασίας είναι να εμπλακούν οι μαθητές σε μία δημιουργική και διερευνητική προσπάθεια, μέσα από την οποία θα επιχειρήσουν να οδηγηθούν μόνοι τους σε κάποιον τελικό ‘κανόνα’ για τη διαφορά στη σημασία μεταξύ των συνοπτικών και των εξακολουθητικών τύπων.

Για παράδειγμα, τους ζητούμε να συγκρίνουν τις σημασίες των τύπων ‘εξάγει’ και ‘εξαγάγει’ στα ακόλουθα παραδείγματα για το λήμμα ‘εξάγω’ του ΛΚΝ,

Η Ελλάδα εξάγει κυρίως γεωργικά προϊόντα. || Φτωχή χώρα που δεν εξάγει τίποτε άλλο εκτός από εργατικά χέρια.

Επιχείρησε να εξαγάγει παράνομα συνάλλαγμα.

προκειμένου να διερευνήσουν τη διαφορά στη σημασία τους.

⇒ Κύριος στόχος της πορείας αυτής είναι να συνδέσουν οι μαθητές τη μορφή με τη σημασία, δηλαδή να κατανοήσουν το εξακολουθητικό (ενεστωτικό) θέμα – αγ- και το συνοπτικό θέμα –αγαγ-(-ήγαγ-) έχουν διαφορετικές σημασίες.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την υλοποίηση αυτού του σταδίου είναι να μπορεί ο δάσκαλος να διαφωτίσει και να καθοδηγήσει τους μαθητές ως προς τις τεχνικές που μπορούν να χρησιμοποιήσουν ώστε να είναι αποτελεσματικότερες οι αναζητήσεις τους στα σώματα κειμένων.

2^ο Βήμα

Μπορούμε να αξιοποιήσουμε την πληροφορία «*λόγ.*» (λόγιο) που εμφανίζεται τόσο στο ερμηνευτικό όσο και στο ετυμολογικό μέρος του άρθρου κάθε λήμματος, με σκοπό να βοηθήσουμε τους μαθητές να εκλογικεύσουν την ‘ιδιορρυθμία’ που παρουσιάζουν στο σχηματισμό των κλιτικών τους τύπων τα ρήματα της Ν.Ε. που σχηματίζονται με τη βάση –άγω.

Αυτό προϋποθέτει τα εξής.

- Πρώτα από όλα, χρειάζεται να γίνει κατανοητό ότι η πληροφορία ‘λόγιο’ έχει διαφορετικό περιεχόμενο ανάλογα με το αν εμφανίζεται στο πεδίο του ερμηνεύματος ή στο πεδίο της ετυμολογίας.
- Στη συνέχεια, χρειάζεται να επισημανθεί ότι η πληροφορία αυτή, όταν εμφανίζεται στο ερμηνευτικό μέρος, έχει διαφορετική βαρύτητα, ανάλογα με το αν χαρακτηρίζει συνολικά τη χρήση ενός ρήματος (βλ. *ανάγω*, *ενάγω*,

κατάγω) ή, αντίθετα, μόνο συγκεκριμένους κλιτικούς τύπους (βλ. διεξάγω, εισάγω) ή χρήσεις/ σημασίες του (βλ. εισάγω, συνάγω).

Ιδέες για εφαρμογή παρόμοιου σεναρίου με άλλες λόγιες ρηματικές βάσεις

Παρόμοια τακτική μπορεί να εφαρμοστεί και για τη διδασκαλία των υπολοίπων ρημάτων που παρουσιάζουν παρόμοια ιδιορρυθμία.

ι) Ρήματα που σχηματίζονται με τη βάση -αίρω και εμφανίζουν συνοπτικούς τύπους με το θέμα του β' αορίστου της Α.Ε. -αρ-.

αίρω

εξαίρω

επαίρομαι

καθαίρω

ii) Σύνθετα με τη ρηματική βάση -έχω που σχηματίζουν συνοπτικούς χρόνους με το θέμα το β' αορίστου της Αρχαίας Ελληνικής -σχ-.

Ρήματα που σχηματίζουν τους συνοπτικούς τύπους με το θέμα -σχ-	Ρήματα από την ρίζα έχω που δε σχηματίζουν τύπους με το συνοπτικό θέμα -σχ-	Βοηθητική στήλη: ρήματα της Ν.Ε., ομόρριζα του έχω, που σχηματίζουν όλους τους χρόνους με το συνοπτικό θέμα.
απέχω μετέχω παρέχω συμμετέχω	2 ανέχομαι αντέχω απαντέχω απέχω εμπεριέχω ενέχομαι ενέχω εξέχω επέχω κατέχω περιέχω	1 κατάσχω υπόσχομαι

	προεξέχω προέχει προσέχω συνέχω υπερέχω υπέχω	
--	--	--

iii) Ρήματα με τη βάση –(ι)στ- (από το ἵστημι)

1^η στήλη: εμφανίζουν μόνο την ιδιορρυθμία της μεταβολής του θέματος.	2^η στήλη: τα περισσότερα ‘προβληματικά’, ρήματα αυτά που μπροστά από το ενεστωτικό θέμα μετατρέπουν το ψιλόπνοο στιγμιαίο (κ ή τ) της πρόθεσης/του προθήματος σε δασύπνοο εξακολουθητικό (χ ή θ αντίστοιχα).	3^η στήλη (βοηθητική): ρήματα από την ίδια ρίζα, που έχουν προσαρμοστεί πλήρως στο κλιτικό σύστημα της νέας ελληνικής.
αναπαριστώ ανασυνιστώ δίσταμαι ενίσταμαι εξανίσταμαι εξίσταμαι παρίσταμαι παριστώ προΐσταμαι συμπαρίσταμαι συνιστώ ¹ συνιστώ ² συνιστώ ³	αντικαθιστώ αποκαθιστώ ανθίσταμαι αφίσταμαι εγκαθιστώ εφιστώ καθιστώ υφίσταμαι υποκαθιστώ	αντικατασταίνω αναπαριστάνω αποστατώ επιστατώ παριστάνω συστήνω

iv) Αλλαγή του θέματος τειν- σε τα-θ- κατά το σχηματισμό των συνοπτικών χρόνων της παθητικής φωνής.

	μόνο στην ενεργητική φωνή
αντιπροτείνω	αντιτείνω
αποτείνω	κατατείνω
διατείνομαι	προτείνω 2
εκτείνω	συντείνω
εντείνω	
επεκτείνω	
επιτείνω	
παρατείνω	
προεκτείνω	
προεντείνω	
προτείνω 1	
τείνω	

Βιβλιογραφία

ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ, Α. 1995 (1991). *Τα Ρήματα της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα: Πατάκης.

ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ, Α. 1996. Η ρηματική κλίση στα νέα ελληνικά. Συνοπτική θεώρηση. Στο *Ζητήματα Νεοελληνικής Γλώσσας. Διδακτική Προσέγγιση*, (επιστ. επιμ.) Γ. Κατσιμαλή & Φ. Καβουκόπουλος. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης, 17-29.

ΚΑΝΔΗΡΟΥ, Γ., ΠΑΣΧΑΛΙΔΗΣ, Δ., ΡΙΖΟΥ, Σ. 2003. *Γλωσσικές ασκήσεις για το Ενιαίο Λύκειο*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.

MACKRIDGE, P. 1987. *Η Νεοελληνική Γλώσσα*. Αθήνα: Πατάκης. («5. Μορφολογία του ρήματος», σελ. 250-289, και ειδικότερα «5.2.5. Ανωμαλίες στο σχηματισμό ρηματικών θεμάτων», σελ 255-260).

MIRAMBEL, A. 1988. *Η Νέα ελληνική Γλώσσα: Περιγραφή και Ανάλυση*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών. («Οι απόψεις», σελ. 117-127).

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ, Μ. 1996 (1941). *Νεοελληνική Γραμματική*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών. (ΙΕ' Κεφάλαιο: Τα θέματα, σελ. 344-367).

ⁱⁱ Αρκετά περιεκτική παρουσίαση του εξακολουθητικού και συνοπτικού θέματος των ρημάτων της νέας ελληνικής γίνεται από τον Mackridge (1987: 251- 26, ενότητα 5.2 *Τα θέματα*).

ⁱⁱ Βλ. και Τριανταφυλλίδης, 1996: 344-367, ΙΕ' Κεφάλαιο, *Τα θέματα*.

ⁱⁱⁱ Προαπαιτείται σχετική μόνο εξοικείωση με το σκεπτικό ότι οι μαθητές θα εξοικειωθούν πληρέστερα με κάποιες από τις έννοιες αυτές στην πορεία της διδασκαλίας.